

Benedek Szabolcs

Mítoszok a szabadkőművesség körül

Mítoszok gyakran ott születnek, ahol valami nem, vagy legalábbis nem mindenki számára látszik. Ám az ember olyan, hogy föltétlenül látni akar, és amennyiben ez nem lehetséges, hát jobb híján elképzeli, mi lehet a függöny mögött. A szabadkőművesség kiváló táptalaj az efféle mítosznak, lévén hogy zárt, diszkrét társaság – a leggyakrabban azt szokták rá mondani, hogy „titkos”, ami talán azért nem annyira szerencsés, mivel a szabadkőművesség céljai, elvei, eszméi javarészt nyilvánosak. Ami titok, az – történelmi hagyományokból eredően – az élő tagság kiléte, az egymás fölismerésére szolgáló jelek, valamint mindaz, amit a legprofánabbul és nagyon leegyszerűsítően „szabadkőműves életérzésként” nevezhetünk meg. Hiszen a szabadkőművesség olyan filozófiai rendszer, amely művelői számára egy nagyon speciális életeszmenyt teremt. Ez utóbbi a szabadkőművesség legnagyobb titka. Nem azért titok, mert valami rettenetes és félelmetes információ rejtőzik a függöny mögött, hanem azért, mert egyszerűen nincsenek reá szavak. A szabadkőművesség titka kimondhatatlan, nem verbális titok – mondatok és kinyilatkoztatások helyett a szívben és a lélekben, gondolatok, de még inkább érzések formájában létezik.

Az alábbiakban olyan dolgokról igyekszem röviden szólni, amelyekről már talán valamennyien hallottunk. Az utóbbi időben egyre gyakrabban, hiszen a szabadkőművesség utáni érdeklődés (nem kis részben Dan Brown kalandregényei okán) mostanság afféle reneszánszát éli. A szabadkőművességhez azonban zártsága folytán mindig is sok mítosz kötődött. Most ezek közül próbálók a teljesség igénye nélkül néhányat görcső alá venni.

1. A *hoax* eredetileg angol szó, jelentése beugratás, félrevezetés, megtévesztés, illetve a médiára visszautalva: álhír, kacsa. Egyesek etimológiailag a magyarban is ismert *hókuszpókusz* kifejezésre eredeztetik vissza, ugyanakkor kétségtelen, hogy az internet megjelenésével terjedt el világszerte. Pedig korábban is létezett, mind a szó, mind a *hoax* – a médiánál maradván az egyik legemlékezetesebb a múltbélieliek közül az, amikor 1938. október 31-én az Egyesült Államokban országos pánikot okozott a *Világok harca* című rádiójáték sugárzása, mikor is a hallgatók azt hitték, hogy valóban Mars-lakók támadták meg a Földet, és amit hallanak, az erről szóló élő közvetítés.

Ez a *hoax* nem volt szándékos: maguk a rádiójáték készítői (így Orson Welles rendező és H. G. Wells író, utóbbi különben szabadkőműves volt) sem gondolták előre, hogy a műsor ekkora tömeghisztériát fog okozni. Azt azonban már nehezebb eldönteni, hogy az úgynevezett Rosslyn-mítosz, illetőleg a templomosok és a szabadkőművesek közti kapocs tényként való közlése szándékolt dezinformáció, avagy jóhiszemű félreértés, esetleg tudatlanság eredménye-e.

Ezzel a témával foglalkozik a Skót Nagypáholy múzeuma és könyvtára kurátorának, Robert L. D. Coopernek a 2006 végén megjelent *The Rosslyn hoax?* című, 320 oldalas, képekkel gazdagon illusztrált könyve. A szerző nyilatkozatainak tanúsága szerint több páholynak a tagja, újságíró, szabadkőműves témájú könyvek szerzője. Eme munkája némiképp fölbolygatta azt a csöndes konszenzust, miszerint a szabadkőművesség eredetéről és őstörténetéről szóló modern és nem is annyira modern mítoszokat nem kell és nem is szükséges kommentálni, mondván, megfelelő autentikus források híján azok se nem cáfolhatók, se nem bizonyíthatók.

„Dehogynem cáfolhatók!” – mondja a fentiekre Robert L. D. Cooper, aki már könyve címével is azt szándékozott jelezni, hogy ennek a témának manapság (sokadjára) aktualitása van. Ő ugyanis azt állítja, hogy a szabadkőműves eredetlegendák mögötti igazság jelentős része igenis kutatható és vizsgálható. Ehhez persze megfelelő tudományos módszertan szükségeltetik egyfelől – ennek mikéntjéről hosszan értekezik könyve elején, élesen rávilágítva arra a különbségre, hogy miként dolgozik a történeti anyagok földolgozása során egy tudós, és miként egy „bulvártörténész”, aki általában a történettudományos módszertanban járatlan, autodidakta újságíró –; másfelől igenis léteznek e téren is források és dokumentumok. Többek között a Skót Nagypáholy múzeumában és irattárában, amivel kapcsolatban Cooper azon ironikus megdöbbenésének ad hangot, miszerint milyen fura, hogy miközben annyian írtak már mind Rosslyn, mind a feltételezett templomos–szabadkőműves reláció témájában, senki nem vizsgálta meg ezeket a dokumentumokat. (A teljesség kedvéért azonban érdemes leszögezni, hogy a „senki” inkább csak egy jól hangzó szólam, gondoljunk például a glasgow-i egyetem tanárára, David Stevensonra, aki a Cooper által joggal hiányolt tudományos módszertannal írt a skót szabadkőművesség őstörténetéről igen komoly könyveket, melyekben nem mellesleg a Cooper által is vizsgált dokumentumokat vette górcső alá.)

Talán nem szükséges külön részletezni, hogy miből áll a Rosslyn-mítosz. Az Edinburgh közelében álló kápolna hosszú ideje vonzza a titkos társaságok és összeesküvések, illetve a nagy egyetemes rejtélyek iránt érdeklődők képzeletét. A hely különösen fölkapott lett Dan Brown *A Da Vinci-kód* című krimije után, noha az igazából csupán érintőlegesen szól a szabadkőművességről, ugyanakkor a regényben fölvezetett hipotézis kulcsa többek között a Rosslyn-kápolnában található meg. Viszont ez a hipotézis sem új, hiszen Brown lényegében nem tett egyebet, mint hogy „irodalmiasította” (azaz inkább lektürizálta), kalandregénybe ültette a Baigent–Leigh–Lincoln szerzőtríónak először 1982-ben, a *The Holy Blood, Holy Grail* című (magyarul *Az abbé titka* címmel megjelent) kultúreltűriájában fölbukkanó elméletét, miszerint Jézus és Mária Magdolna házaspár voltak, gyermekeik születettek, akiknek vérvonala mindmáig él stb. (Dan Brown újabb, az angol nyelvterületen 2009 szeptemberében megjelent regényében már egyenest a szabadkőművességet „boncolgatja”; minden bizonnyal újabb reneszánszát indítva el a rend körüli mítoszoknak.)

A *Da Vinci-kód* ott kerül a képbe, hogy Robert L. D. Cooper hangsúlyozottan a regény hatására fölbukkanó és újra fölbukkanó legendák és hipotézisek miatt írta meg a könyvet. Brown bestsellere nyomán a Rosslyn-kápolna ma már még inkább kultikus helynek számít, sokan egyenest az emberiség

múltjának és jövőjének letéteményeseként tekintenek reá, holott – amint azt Cooper megjegyzi – ilyen stílusban épült kápolnából csak Skóciában is akad vagy még egy tucat. Amint azt már David Stevenson is megírta, Rosslynt a szabadkőművességhez leginkább az köti, hogy a kápolna építtetője és tulajdonosa, a Sinclair család (ugyancsak a Szent Grál-mitoszok kulcsszereplője) a környékbéli kőműves céhek patrónusa volt, mi több, a XVI–XVII. század fordulóján a neki dolgozó céhek (páholyok) számára kartát bocsátott ki. Ezekben a kartákban persze semmi eget rengető titok nincsen: a páholyok belső életét hivatottak szabályozni.

A Rosslyn-kápolna körüli legendák közepén a templomos lovagrend áll – dacára annak, hogy a kápolnát másfél évszázaddal Jacques de Molay nagymester megégetése és a rend szétverése után kezdték építeni. A divatos hipotézisek szerint azután, hogy 1307. október 13-án a francia király emberei rátörtek a rendházakra és börtönbe zárták a templomosokat, a rend kincseivel és legnagyobb titkainak tárgyasult formáival két tengeri szállítmány indult el Franciaországból: az egyik Portugáliában kötött ki, aminek folytán a templomosok egy része beleolvadt egy ottani tengerészrendbe; a nagyobbik csapat azonban Skócia elhagyatott részeire hajózott, és ott a legnagyobb titokban folytatta a lovagrend működését; természetesen itt jön a képbe a közeli Rosslyn-kápolna is mint föltételezett templomosközpont. A probléma ezzel csupán az – jegyzi meg Cooper –, hogy vajon miféle működést folytathatott titokban egy olyan lovagrend, amely korábban váltókat adott ki, bankszerű intézményeket működtetett, diplomáciai küldetéseket bonyolított le, hatalmas földeket birtokolt, egyszóval működésének szinte minden eleme nyilvánosan zajlott?

Nem akarom részletesen taglalni a *The Rosslyn hoax?* című, egyébként méltán nagyszerű könyv észrevételeit, csak érdekességképpen említek meg belőle néhány példát. Az egyik ilyen a legendás, 1314. évi bannockburni ütközet, amelyben Robert Bruce skót király végül legyőzte az angolokat, ám a följegyzések szerint a csata kimenetele sokáig kétséges volt, míg föl nem bukkan egy friss, a skótokat támogató haderő. A hipotézisek szerint ez a friss osztag a templomosok hadteste volt, csakhogy – mondja Cooper – egyrészt erre semmi bizonyíték nincs (a források ugyanis csak az új csapat érkezéséről szólnak), másrészt ha az a bizonyos templomos hajóhad partra is szállt 1307-ben Skóciában, ugyan hol voltak egészen 1314-ig?

Hasonlóan nem állja ki a tudományosság próbáját a Rosslyn-kápolnában látható állítólagos kukoricaábrázolások elmélete sem, melyhez kapcsolódóan sokan már egyenesen azzal jönnek, hogy a templomosok Kolumbusz előtt eljutottak Amerikába. Igen ám – így Cooper –, ám mi a bizonyíték arra, hogy ott a falfaragások között valóban kukorica látható, nem csak olyasmi, ami hasonlít rá; illetve ha valóban kukoricát látunk, honnét tudjuk, hogy nem Kolumbusz után vésték a falra és az oszlopokra?

A példákat lehetne sorolni. A legmeghökkenőbb kijelentés Robert L. D. Cooper részéről azonban minden bizonnyal az, hogy a mendemondák ellenére a Rosslyn-kápolnában egyetlen szabadkőműves szimbólum se fordul elő. (Emlékezzünk csak: *A Da Vinci-kódban* a főszereplők szabadkőműves jeleket látnak a falakon.) Ezzel kapcsolatban pedig az a másik divatos elmélet se állja meg a helyét, miszerint a kápolnában ott áll az Inas, a Legény és a Mester oszlopa

– ez már csak azért sem lehetséges, mert a skót szabadkőművesség csupán a XIX. század másik felében, négyszáz évvel Rosslyn építése után lett háromfokú.

Cooper végkövetkeztetése az, hogy a Rosslyn-kápolnának legfőljebb annyi köze van a szabadkőművességhez, hogy olyan kőművesek építették, akik ősi szokás szerint páholyok tagjai voltak. A templomos lovagok pedig szerinte akkor keveredtek a szabadkőműves eredetmítoszok közé, amikor a XVIII. század derekán az ő főlelmetésükkel kívánták a páholyokba invitálni az arisztokráciát, amelynek képviselői szívesebben dolgoztak együtt a templomosok utódaival, mint a kétkezi munkát folytató kőművesek kvázi leszármazottaival. (Ez egyébként egybeesik azzal az időszakkal, amikor például az angol szabadkőművesek a királyi családot igyekeztek megnyerni rendjük számára.) Szóval, ez az egész, úgy, ahogy van: *hoax*. Mindez azonban csöppet sem gyöngíti a szabadkőművességet – mondja a Skót Nagypáholy múzeumának és könyvtárának kurátora –, sőt, erősíti, még inkább emlékeztetve arra, hogy a szabadkőművesség nem más, mint allegóriákba és szimbólumokba burkolt ősi erkölcsi tanítások rendszere. S ez több a Jézus-vérvonalnál meg a legendás lovagoknál.

2. Egy másik divatos hipotézis a szabadkőművességnek az Amerikai Egyesült Államok történetében játszott állítólagos szerepe köré szövődött. A közismert és népszerű klisé szerint az Egyesült Államok megszületésénél jócskán bábáskodtak a szabadkőművesek – egyes divatos frázisok szerint például a függetlenségi nyilatkozat 1776. július 4-i aláírása fölért egy szabadkőműves-összejövetellel. Nos, megint csak a rend kedvéért nem árt leszögezni azt a tényt, hogy a függetlenségi nyilatkozat 56 aláírója közül mindössze 9-ről tudjuk, hogy szabadkőműves volt, 7-ről nincs információnk, a többiekről, azaz szám szerint 41 aláíróról viszont a kutatások kiderítették, hogy nem álltak kapcsolatban a szabadkőművességgel. Hasonló eredményre jutunk, amennyiben az Egyesült Államok alkotmányának aláírói között kutakodunk: ebben az esetben a 39 név közül csupán 13 köthető bizonyítottan a szabadkőművességhez. Azaz azt mondhatjuk, hogy noha valóban jelen voltak a szabadkőművesek az Amerikai Egyesült Államok létrejötténél, arányuk sokkal kisebb annál, mint hogy merész és messze mutató kijelentéseket lehessen tenni az ott játszott szerepükkel kapcsolatban. Hogy a kép valamelyest kerekesebb legyen, azt is érdemes elmondani, hogy a függetlenségi háború 74 katonai parancsnoka közül 33 volt tagja valamelyik szabadkőműves-páholyoknak – azaz George Washington tisztjeinek majdnem fele valóban szabadkőműves volt, ám ez elsősorban a többnyire brit mintára létesült katonai páholyok elterjedtségét mutatja; a polgári életre vonatkozóan ellenben azt tapasztaljuk, hogy az államigazgatásban jóval kisebb arányban játszottak szerepet a szabadkőművesek. Ami egyébként teljesen normális, hiszen a szabadkőművességnek nem feladata az államigazgatás, sőt elvei alapján szigorúan tilos az állam működését bármiféle szabadkőműves ténykedéssel összekapcsolni.

Ha már a számoknál tartunk: az is közismert klisé, hogy az amerikai elnökök többsége szabadkőműves volt. Nos, a „többség” kifejezés ezúttal sem állja meg a helyét, ugyanis az eddigi 43 amerikai elnök közül 14 volt tagja a szövetségnek. Egyikük, Harry S. Truman Missouri állam Nagypáholyának nagymestereként is dolgozott, a többiek azonban inkább kevesebb, mint több

aktivitással vettek részt a szövetség életében. A közhiedelemmel ellentétben nem volt szabadkőműves a nevesebb elnökök közül például se Thomas Jefferson, se Abraham Lincoln. Sőt, az Egyesült Államok történetének két harcos szabadkőműves-ellenes elnöke is volt, mégpedig apa és fia, John Adams és John Quincy Adams, a XVIII–XIX. század fordulóján, illetve a XIX. század elején. Utóbbi elnöksége idején komoly lépéseket tett a szabadkőművesség betiltása felé – regnálása egybeesik azokkal az évekkel, amikor az Amerikai Egyesült Államokban egyértelműen megnevesítve egy szabadkőműves-ellenes párt is működött.

Egy másik elterjedt hiedelem az amerikai egydollároson fölbukkanó szabadkőműves szimbólumokról szól... Az a nagy helyzet, hogy a „zöldhasún” – a helyes fordítás valójában „zöldhátú”: *greenback* – egyetlen szabadkőműves szimbólum sincsen. Az ezzel kapcsolatos félreértések alapja az Egyesült Államok 1782-ben készült nagypecsétje, amely nem melleleg csak 1935-ben, azaz jóval az Unió megalakulása után került föl a bankjegyre. S azt sem érdektelen megemlíteni, hogy azok közül, akik a nagypecsét tervein dolgoztak, egyedül Benjamin Franklin volt szabadkőműves, az ő terveit azonban félredobták, és a kongresszus végül egy olyan férfiú terveit fogadta el, aki nem állt kapcsolatban a szabadkőművességgel.

A nagypecséten lévő szimbólumok közül leggyakrabban az ún. „mindent látó szem”-et szokták a szabadkőművességhez kötni. Valamennyien ismerjük: egy háromszög, benne egy szem, ami a magyarázatok szerint azt hivatott jelképezni, hogy Isten mindent lát. Ez a szimbólum fölbukkan egyes középkori bibliákon is, a XVI–XVII. század folyamán pedig előbb az alkímisták, azután a jezsuiták elevenítették föl a használatát (egy időben „Hórusz szeme”-ként is számon tartották). Érdemes fölnézni pl. a budai Batthyány téren álló Szent Anna-templom homlokzatára, ahol ugyancsak látható. De megjelenik II. Rákóczi Ferenc egyik ifjúkori képén is – Rákóczit Bécsben a jezsuiták nevelték, minden bizonnyal ennek nyomán került a portréja mellé a „mindent látó szem”. Kiugrott jezsuita volt Weishaupt, a XVIII. századi, kétes hírű illuminátus rend alapítója, aki valószínűleg korábbi rendjétől hozta át a jelképet a saját szervezetéhez, majd ahogy pár illuminátus beszivárgott a szabadkőműves-páhollyokba, a „mindent látó szem” bekerült a szabadkőműves jelképek közé – ám nem kizárólagossággal, azaz nemcsak szabadkőművesek használják, és ők se mindenütt (pl. a XIX. században az FBI elődjének tekinthető Pinkerton-féle nyomozóirodának is ez volt a jelvénye). Egyébként a „mindent látó szem” első szabadkőműves ábrázolása 15 évvel a nagypecsét elkészülte után bukkant föl, azaz már csak ebből eredően sem vonható párhuzam a nagypecsét szimbolikája és a szabadkőművesség között.

A „mindent látó szem” alatt az egydollároson, illetve a nagypecséten piramis látható, amelynek jelentésére többféle magyarázat létezik, de egyiknek sincs köze a szabadkőművességhez. A talán legreálisabb elképzelés szerint a piramis árnyékos nyugati fele a föltáratlan nyugati földeket jelzi, a befejezetlen piramis pedig azt szimbolizálja, hogy amit ember elkezdett, azt Isten fejezi be. (A piramis 13 lépcsője minden bizonnyal az Egyesült Államokat alapító 13 államra utal.)

Hasonlóképpen nincs köze a szabadkőművességhez a nagypecsét alatti, ugyancsak sokat citált jelmondatnak se – *Novus Ordo Seclorum*, amit tévesen

„új világrend“-ként szoktak fordítani, holott a latin szöveg jelentése helyesen: „a korszakok új rendje“.

A fentiek nyomán szintén elvethetjük azt az ugyancsak gyakran hangoztatott divatos hipotézist is, miszerint ha megvizsgáljuk Washington térképét, fölfedezhetjük az utcák és az épületek elrendezése által kirajzolt szabadkőműves szimbólumokat. Tévedés, nem fedezhetünk föl ilyeneket – illetve megfelelő képzelőerővel igen, na de ugyanezzel a fantáziával akár Budapest térképére is fölrajzolhatjuk a körzöt és a derékszögű vonalzót. Ennek az elméletnek az a valóságalapja, hogy Washington, az új szövetségi állam új fővárosa először valóban terasztal mellett született meg, azaz ténylegesen körzővel és vonalzóval határozták meg az utcák és az épületek elhelyezkedését, hasonlóképpen ahhoz, ahogy az egyes szövetségi államok határait is a térképen olykor derékszögű vonalzó mentén húzták meg. Ám abban az időben, amikor Washington városrendezési tervei születtek, még nem volt repülőgép, a léghajóval is még épp hogy csak kísérleteztek, így hát nem is lett volna értelme a város utcarajzába szimbólumokat tervezni, hiszen azokat a földről nézve úgyse látja senki.

3. A szabadkőművességgel kapcsolatos magyar vonatkozású mítoszok közül az első helyen mindenképpen azt érdemes megemlíteni, amelyik a szabadkőművesek és Trianon lehetséges kapcsolatát taglalja – egészen konkrétan akár olyan formában is, miszerint a trianoni békediktátum egyenes következménye a nemzetközi és a magyar szabadkőművesség ténykedésének. Az elmélet hívei közül sokan a Trianon előzményének és okozójának tekintett 1918-as őszirózsás forradalmat, valamint az azt követő Tanácsköztársaságot is a szabadkőműves ármánykodás folyamányának vélik. A dolog nem új keletű: már az 1920-as évek elején megjelent a hazai közgondolkodásban, mikor is többen többféle módon próbáltak választ keresni arra a meglehetősen bonyolult és összetett problémára, hogy mi minden vezetett Trianonhoz. Az államszocializmus évtizedei alatt egyebek mellett természetesen ez az elmélet is hallgatott – mint ahogy a békediktátumról sem lehetett beszélni, és (jegyezzük meg gyorsan) a szabadkőművesség is tiltva volt –, a rendszerváltást követően azonban újra fölbukkant, mégpedig nemcsak elrejtve, esetleg szűk nyilvánosság előtt, hanem országos sugárzású filmekben és történelmi tematikájú folyóiratokban is egyaránt.

Nem volna szerencsés most, ezen a helyen ezzel a mítosszal részletesen foglalkozni. Egyrészt azért nem, mert a Trianon-kérdés túl összetett ahhoz, hogy röviden elintézzük. Nyilvánvaló, hogy nem egyetlen út vezetett Trianonhoz, hanem több folyamat együttesen. A probléma túl bonyolult és összetett ahhoz, hogy pusztán azt a leegyszerűsített választ adjuk rá, hogy a békediktátum egy szabadkőműves-összeesküvés következménye. Másrészt – megint csak több okból eredően – kilencven évvel később az események megtárgyalásában és jellemzésében még mindig túl sok politika van ahhoz, hogy szimplán történelmi kérdésként tekintsünk Trianonra. Azt azonban, ha röviden is, de mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a reguláris szabadkőművesség egyik legfontosabb alapelve a politikamentesség: a szabadkőműves-páholyokban szigorúan tilos politikai kérdéseket megvitatni, és sem a szabadkőművesség egésze, sem az egyén szabadkőművesként nem nyilvánulhat meg politikai

ügyekben. A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy léteznek magukat szabadkőművesnek tekintő, ám a reguláris szabadkőműves-főhatóságok által annak el nem ismert szervezetek, amelyek olykor a politika vizeire merészkednek, azonban a reguláris szabadkőművesség egyik legfontosabb jellemzője éppen az, hogy kerüli mind a politikai, mind a vallási kérdéseket, és egyáltalán, zárt, spirituális testvériségeként tagjainak önépítő és önjobbító ténykedésével foglalkozik, nem pedig társadalmi és még kevésbé politikai ügyekkel. Az erre vonatkozó tiltás fölbukkan már a szabadkőművesség legkorábbi dokumentumaiban is, és azóta is több, megismétlő és megerősítő megfogalmazást nyert a szabadkőműves irányelvek, kötetmek között, továbbá az egyes Nagypáholyok alkotmányjaiban.

Nem kétséges, hogy azon személyek soraiban, akiknek szerepük volt Trianon létrejöttében, akad szabadkőműves érintettségű. Mint ahogy az sem vitás, hogy (maradva a mítosz sarokköveinél) az első világháborút követő forradalmak szellemi és gyakorlati előkészítői között is találunk szabadkőműveseket. Ám ha átnézünk a „barikád” másik oldalára, akkor azt látjuk, hogy bizony ott is vannak szabadkőművesek. (Az megint csak vita tárgya, hogy ezen forradalmaknak volt-e bármi közük is a háború utáni határokhoz.) A szabadkőművesség nem zárja ki, hogy tagjai politikai ügyekkel foglalkozzanak – azt azonban nagyon határozottan tiltja, hogy bárki is szabadkőművesként, avagy a szabadkőművesség nevében politikai tevékenységet folytasson. Egy politikus lehet szabadkőműves. Van is erre bőséggel példa a világtörténelemben. Ellenben senki nem politizálhat szabadkőműves mivoltában. Amikor egy szabadkőművespáholy-tagsággal rendelkező politikus politizál, azaz a munkáját, a napi ténykedését végzi, azt nem szabadkőművesként, hanem politikusként teszi. A szabadkőművesség legfőljebb – humanista filozófiai rendszerként – egyfajta elméleti háttérrel adhat politikus tagjai számára, ám semmiképpen nem közöl és nem sugall konkrét cselekvési terveket és irányokat. (Azt pedig itt megint csak nagyon röviden lehet, de mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a szabadkőművességet Trianonnal kapcsolatban is méltatlanul éri a nemzetellenesség vádja. Egyes országokban mind a mai napig az uralkodóházak tagjai állnak az ottani Nagypáholyok élén, akiket nemigen lehetne nemzetellenességgel vádolni. Magyarországon pedig olyan tagjai voltak a szövetségnek, akiket a köztudat is úgy tart számon, hogy igen sokat tettek a nemzet anyagi, szellemi és kulturális fölemelkedéséért: a teljesség igénye nélkül említsük meg Kazinczy Ferenc, Széchényi Ferenc, Festetics György, Klapka György, Móra Ferenc, Benedek Elek, Kosztolányi Dezső vagy éppen Hajós Alfréd nevét.)

4. Térjünk át talán két kisebb fajsúlyú, ám mindenképpen izgalmas, ugyan csak a szabadkőművességgel kapcsolatos magyarországi mítoszra. Ezek pontos eredetéről jelen sorok szerzőjének nincs egyértelmű tudása, mindenesetre mostanság újra sokat lehet hallani ezekről is.

A dégi kastélyban nemrégiben kis szabadkőműves-múzeumot alakítottak ki. Hasonló példát számos más országban is találunk, így a közvetlen közeli Ausztriában is, ahol Rosenauban működik egy ilyen témájú kiállítás. Annak előzménye az volt, hogy a rosenau kastély XVIII. századi tulajdonosai között akadtak szabadkőművesek, akik az épület egyik eldugott szegletében

egy, a szabadkőműves-összejövetelek céljára szolgáló speciális helyiséget, úgynevezett műhelyt rendeztek be, ahol a környék szabadkőművesei találkozhattak rituális keretek között. A dégi kastély helyzete ezzel részben analóg: építtetője, Festetics Antal a család más tagjaival együtt ugyancsak szabadkőműves volt, később pedig – miután I. Ferenc osztrák császár és magyar király 1795-ben betiltotta a szabadkőművességet birodalma területén – a birtokában lévő, illetve a különféle forrásokból beszerzett és megvásárolt szabadkőműves iratokat és dokumentumokat az 1810 és 1815 között épült dégi kastélyban helyezte el. A kastéllyal kapcsolatos elméletek szerint Festetics Antal oly módon instrualta a tervező Pollack Mihályt, hogy az egyrészt szabadkőműves szimbólumokat helyezett el az épületen, másrészt kialakított egy, a rituális összejövetelekre használható helyiséget is.

Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy mint említettük, a kastély építése azon időszakok egyikére esik, amikor Magyarországon tiltva volt a szabadkőművesség, melynek egy másik fontos elve az, hogy a törvényeket lehetőség szerint minden körülmények között be kell tartani. Ha tehát valahol a világon betiltják a szabadkőművességet, az javarészt azt jelenti, hogy addig, amíg az ennek föloldásáról szóló állami vagy uralkodói rendelet meg nem születik, ott nem lehet rituális összejövetelt (szabadkőműves szóhasználatban: „munkát”) rendezni. Elszórt kivétel lehetséges, hiszen a magyarországi betiltások idejéből is tudunk úgynevezett illegális munkákról, ám ezek nem szervezett körülmények között zajlottak, és maguk a szabadkőművesek sem tekintették szabályos munkának. Festetics gróf természetesen gondolhatott arra, hogy a tiltást egyszer föloldják, és ennek megfelelően tervezette meg a kastélyt, ám hogy ott valóban tartottak rituális szabadkőműves-összejövetelt, arra egyelőre semmilyen bizonyíték nincsen. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a szabadkőművesség 1868-as újbóli engedélyezését követően, vagyis amikor újra lehetett legálisan szabadkőműveskedni, a család tagjai már nem voltak érintettek.

A dégi kastély körüli elképzelések a kastély egyik oldalszárnyában lévő dísztermet tekintik a „munkák” lehetséges helyszínének – mondván, szokatlan, hogy egy efféle díszterem nem az épület közepén, hanem kissé elrejtve, oldalt kap helyet. Igen ám, csakhogy ez a terem ovális alakú, ráadásul jókora ablakokkal, nemigen alkalmas tehát szabadkőműves-összejövetelekre. Ha már effélét keresünk, akkor e sorok szerzője sokkal inkább tekinti lehetséges helyszínnek az épület túloldali szárnyában lévő azon, a díszteremnél jóval kisebb és jóval eldugottabb, csak az egyik oldalán ablakos helyiséget, amelybe nem a folyosóról, hanem több szobán keresztülhaladva jutunk csak el, és amelyből az az ovális alakú, kupolás mennyezetű beugró nyílik, amit az 1920-as években fürdőszobává alakítottak át, és amit a dégi kastélyról kiadott látogatókalauz a szabadkőműves iratok lehetséges tárolási helyeként említ.

Annyi bizonyos: a XIX. század végén Abafi Lajos ismerte a dégi Festetics-könyvtár szabadkőműves iratait, és föl is használta azokat a magyarországi szabadkőművesség történetéről kapcsolatos könyve megírásához. Mint ahogy az is biztos, hogy a kastély homlokzatán valóban találhatunk a szabadkőművességhez, de máshoz is köthető szimbólumokat. Minden további elmélet egyelőre hipotézis – és a szabadkőművesség rejtettségéből és nehezen kutathatóságából következik, hogy erősen kérdőjeles, hogy ennél többre bármikor is fény derül.

Egy másik mítosz, amiről még röviden szólunk, az a budatétényi úgynevezett szabadkőműves pincekápolnához kapcsolódik. Abafi Lajos azt írja már említett könyvében, hogy egyebek mellett a budai hegyek, valamint egyes budafoki, budatétényi sziklapincék szolgálhattak az 1795–1868 közötti betiltás időszakára esett állítólagos, különösen a János-napok körül, illetve a reformkorban gyakori találkozók helyszínéül.

Budatétényben, a Jókai Mór utcában, egy hajdani présház pincéjében található az a pár négyzetméteres föld alatti helyiség, amit ugyancsak a szabadkőművességhez kötnek. A helytörténeti kutatások szerint a pince valamikor 1780 körül épült (a présház már nem áll), tehát elvileg nem volt akadálya annak, hogy 1795-ig legális (avagy esetleg később illegális) szabadkőműves-összejövetelt rendezzenek benne. Más kérdés, hogy méretei ezt nem igazán teszik lehetővé. Déghöz hasonlóan ez a dolog is még bővebb kutatásokat igényel, mint ahogy ennél is ugyancsak kétséges, hogy a jelenleginél többet fogunk tudni róla. Az ajtóval szemben fölállított, fából készült díszítés (berendezés?) elemei mutatnak rokon vonásokat a szabadkőművességben használt szimbólumokkal – de mutatnak mással is. Az egészet megkérdőjelezi a bejárat fölötti, német nyelvű „Éljen a barátság!” fölirat, ami viszont nem igazán köthető a szabadkőművességhez. (Persze az is lehet, hogy a fölirat később került oda, hiszen ha tényleg találkoztak is szabadkőművesek a pincében, könnyen lehet, hogy ugyanez a helyiség más egylet, szervezet, afféle „holt költők társasága” összejöveteleinek is helyet adott.) Ahogyan Déggel kapcsolatban, itt is azt mondhatjuk, hogy a mítosz valóságtartalma nincs kizárva, de nincs is megerősítve. Szigorúan történettudományi szempontok alapján nem állíthatjuk, hogy akár a dégi kastélyban, akár a budatétényi pincekápolnában bármikor is rendeztek szabadkőműves-munkát. Kétségtelen azonban, hogy mind a két helyszín a köztudatban a szabadkőművességhez kapcsolódik, és ez (ahogy a bevezetésben szó volt róla) már önmagában is elegendő a vele összefüggésbe hozható mítoszok születésére.

Bibliográfia

- Abafi Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon* (Budapest, 1900)
- Churton, Tobias: *Freemasonry – The reality* (London, 2007)
- Cooper, Robert L. D.: *The Rosslyn hoax?* (London, 2006)
- Encyclopaedia Britannica: Founding fathers – The Essential Guide To The Men, Who Made America* (New Jersey, 2007)
- Jászberényi József: *A magyarországi szabadkőművesség története* (Budapest, 2006)
- Millar, Angel: *Freemasonry – A history* (New York, 2005)
- Stevenson, David: *The origins of freemasonry* (Cambridge, 1990)